

Олександр Курок, Андрій Гриценко, Олена Чумаченко

ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ 1885–1915 рр.: СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ

DOI: 10.58407/litopis.230605

© О. Курок, А. Гриценко, О. Чумаченко, 2023. СС BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5161-693>, <https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>,
<https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>

Судова реформа 1864 р. – одна з найважливіших подій в історії розвитку правосуддя Російської імперії. Передбачені реорганізації мали на меті докорінно змінити судову систему та забезпечити доступність суду для громадян і закріпити незалежність суддів. У контексті нововведень був сформований інститут адвокатури.

***Мета** дослідження – окреслити умови добору та реконструювати соціально-професійний та колективний портрет присяжних повірених, помічників присяжних повірених, приватних повірених Чернігівської губернії за 1885–1915 рр., їх професійну біографію на основі статистичних матеріалів. **Методологія** дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, аналізу, індукції, а також історико-порівняльному. **Висновки.** Згідно з положеннями судової реформи 1864 р. судовий процес ставав змагальним, також було сформовано повнокровний інститут адвокатури. Головною вимогою для осіб, що бажали займатися адвокатською діяльністю, була наявність диплому та практики у відповідній сфері. Також законодавством Російської імперії достатньо вдало прописувалися повноваження присяжних і приватних повірених, що уможливлювало захист інтересів, як адвокатів, так і їхніх клієнтів. Важливим є те, що корпорація присяжних повірених контролювалася державою через Раду адвокатів відповідної судової палати.*

Протягом 1885–1915 рр. адвокатська корпорація Чернігівської губернії була репрезентована 148 особами. У 29 випадках простежується кар'єрний рух посадовців зі зміною посади, у 7 – зі зміною місця роботи.

Доцільно зазначити, що за Календарями Чернігівської губернії можна простежити надані 38 працівникам інституту адвокатури чини, відповідно двоє мали V чин. Поодинокі дані з Календарів дозволяють передбачити, що більшість представників адвокатської корпорації були представлені особами, які репрезентували дворянську та міщанську страту, були почесними громадянами.

***Ключові слова:** Російська імперія, Чернігівська губернія, присяжні повірені, помічники присяжних повірених, приватні повірені, професійна біографія, соціально-професійний портрет, колективний портрет.*

Постановка проблеми. Судова реформа 1864 р. сприяла розвитку судової практики в Російській імперії. У ході її реалізації було встановлено принцип гласності в судочинстві, а відтак забезпечено доступ громадськості до судових засідань. Це робило судову систему більш прозорою та демократичною, гарантувало право громадськості на контроль за діяльністю судів.

Звичайно, впровадження реформи не було легким процесом, і виникали труднощі на шляху до уніфікації судової системи. Зокрема, одним із потужних викликів був підбір кадрів.

Хронологічні межі охоплюють 1885–1915 рр., що системно відображені в Календарях Чернігівської губернії. **Територіальні межі** дослідження охоплюють територію повітів Чернігівської губернії.

Джерельна база презентована нормативно-правовим актом Російської імперії – «Учреждение судебных установлений» (№ 41475) і статистичними матеріалами – Календарі Чернігівської губернії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут адвокатури деяких повітів, біографія присяжних повірених Чернігівської губернії уже ставали об'єктом наукового зацікавлення¹. Доцільно систематизувати матеріал для формування уявлення про чисельність забезпечення кадрими губернії.

¹ Бутко С. П'ять шрагівські читання у Чернігові. *Краєзнавство*. 2012. № 4. С. 201–202; Гриценко А., Чумаченко О., Прокопчук В. Міські судді Чернігівської губернії за 1892–1912 рр. У світлі статистичних матеріалів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 8 (14). С. 965–976; Демченко Т., Ясновська Л. Ілля Шраг як лідер державотворчих процесів на Чернігівщині 1917 р. *Розмовські зустрічі: збірник наукових праць*. Чернівці: Сівер-

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є корпорація працівників інституту адвокатури Чернігівської губернії за 1885–1915 рр. Предметом дослідження є соціально-професійний портрет працівників інституту адвокатури Чернігівської губернії пореформеної доби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судова реформа 1864 р. сформувала самостійний правознахисний інститут – адвокатуру.

Відповідно до Ст. 353 Відділу II. «О присяжных поверенных» Глави II. «О присяжных поверенных» Розділу IX «О лицах, состоящих при судебных местах Учреждения судебных установлений», присяжні повірені були при судових місцях, займалися справами обвинувачених і призначалися Радою присяжних повірених і Радою голів судових місць. Згідно Ст. 354, до присяжних повірених зараховували особу, яка: пред'явила атестат закладу вищої освіти про закінчення курсу юридичних наук; не менше п'яти років перебувала кандидатом на посади по судовому відомству або прослужила в судовому відомстві, або займалася судовою практикою на посаді помічника присяжного повіреного. Відповідно до Ст. 355 заборонено займатися діяльністю присяжного повіреного: особам до 25 років; іноземцям; боржникам; особам, які перебували на службі від уряду чи по виборах (виключення – особи, які займали почесні чи громадські посади без забезпечення); обмеженим у правах; священнослужителям, які втратили духовних сан; особам, які перебували під слідством за злочини й проступки, що тягнули на позбавлення чи обмеження прав; не виправданим судовим вироком; виключеним зі служби по суду чи з духовного відомства, з дворянських зібрань; забороненим «ходити по чужих справах», виключеним із числа присяжних повірених. Той, хто бажав вступити до числа присяжних повірених, повинен був подати прохання до Ради присяжних повірених, вказавши місце проживання, не мати відповідностей до Ст. 355, подати необхідні документи для вступу. Рада присяжних повірених розглядала документи й видавала свідоцтво про схвалення чи відмову. У результаті прийняття до лав присяжних повірених робилося розпорядження щодо присяги (кожний присягався за правилами свого віросповідання). Після цього особу зараховували до списків присяжних повірених і робили запис на свідоцтві: «видане Радою» (Ст. 379–382).

У Ст. 383–406 Ч. II Відділу III закріплювалися права й обов'язки присяжних повірених. Так, вони мали право займатися справами в усіх судових місцях округу судової палати, до якої адвокат був приписаний. У випадку, коли присяжний повірений брав справу по своєму округу, то мав право за згодою клієнта продовжувати клопотання в усіх судах до остаточного рішення справи, в округах, де діяла інша Рада повірених. А відтак повинен переїхати в це місце, де продовжувалася вестися справа й зобов'язаний передати справи свого округу довірений особі. Клієнти мали право з'явитися особисто до суду чи передавати прохання, документи через довірених осіб, тому не користувалися послугами присяжного повіреного, а оголошували свої вимоги особисто. Присяжні повірені провадили цивільні справи або на основі особистої довіреності клієнтів, або довіреності клієнтів через суд, або призначення через прохання клієнтів, Ради присяжних повірених, чи за призначенням голови суду. Присяжний повірений призначався для провадження справи Радою чи головою судового місця й не мав права відмовитися від виконання доручення без вагомих причин. Винагорода присяжним повіреним за «ходіння у справах» прописувалася у письмовій угоді з довірительом. Щотри роки міністром Юстиції встановлювалася такса за представленням судових палат, Радою присяжних повірених, що по затвердженню в законодавчому порядку публікувалася на загал. Присяжний повірений не міг діяти в суді як повірений проти своїх батьків, дружини, дітей, рідних братів і сестер, дядьків, двоюрідних братів і сестер. Також заборонено було переходити на іншу сторону тієї самої справи, а також розголошувати таємницю довірителя під час справи й у разі усунення від ведення цієї справи. Тоді, коли присяжний повірений особисто порушив ведення справи й клієнт зазнав шкоди, то другий мав право стягнути від першого збитки через той суд, де велася справа. А за зумисну шкоду присяжний повірений ніс кримінальну відповідальність. Кожний присяжний повірений був зобов'язаний вести список доручених справ і подавати до Ради повірених².

ський центр післядипломної освіти, 2022. Вип. 9. 192 с.; Мінченко М. Адвокатура повітів Чернігівської губернії 1885–1914 рр.: соціально-професійний зріз. *Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти аспірантів, молодих учених. 11–12 березня*. Глухів, 2021. Ч. 2. С. 128–133; Мінченко М. Адвокатура міста Чернігова 1885–1915 рр. *Правознахисний рух: історія та сучасність*. Мат. ІХ Всеукр. студ. наук.-практ. конф. До ХХ-річчя Конституції України. Полтава, 2016. С. 41–43.

² Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Санкт-Петербург: Тип-я II Отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1867. Т. 39. Ч. 2. № 41475.

Інститут адвокатури в Чернігівській губернії функціонував відповідно до законодавчої бази судової реформи 1864 р., за 1885–1915 рр. зафіксовано 148 осіб³.

Протягом цього періоду адвокатською діяльністю у Чернігові займалася 71 особа. На посаді присяжного повіреного виявлено 34 службовця: Шраг І.Л. (1885–1916 рр.), Огієвський-Охоцький Я.П. (1885–1915 рр.), Ходот В.П. (1885–1890 р.), Бялковський А.Ф. (1887–1893 рр.), Коцеювський Л.Є. (1887–1888 рр.), Шугаєвський А.С. (1887–1916 рр.), Баршевський В.В. (1889–1891 рр.), Рабинович Я.-К.Б. (1889–1891 рр.), Кленус М.А. (1891–1916 рр.), Камінер Б.І. (1898–1916 рр.), Зданович В.П. (1899–1903 рр.), Теренецький-Климович Ф.М. (1900–1914 рр.), Карпенко-Логвинов В.М. (1901–1909 рр.), Скугар-Скварський Д.М. (1903–1916 рр.), Іващенко В.С. (1904–1914 рр.), Селюк В.Ф. (1904–1916 рр.), Піотровський Г.І. (1907–1910 рр.), Омелянський О.Л. (1907–1908 рр.), Ковалевський М.П. (1907–1916 рр.), Савич М.З. (1907–1916 рр.), Марченко Л.Ю. (1908–1909 рр.), Соколовський І.М. (1908–1916 рр.), Віхман Л.М. (1908–1916 рр.), Тессен В.Г. (1909–1916 рр.), Созановський П.Ф. (1909–1916 рр.), Меншиков О.Т. (1910–1914 рр.), Імшенецький М.К. (1911–1916 рр.), Ласкоронський М.А. (1911–1916 рр.), Соколов О.П. (1912–1916 рр.), Голембський Р.В. (1913–1916 рр.), Тржемеський О.О. (1913–1914 рр.), Міхельсон М.О. (1913–1916 рр.), Петровський А.Ф. (1913–1914 рр.), Карповський М.Є. (1914–1916 рр.). Із наведеного переліку видно, що Шраг І., Огієвський-Охоцький Я., Шугаєвський А., Кленус М., Камінер Б. працювали на посаді присяжного повіреного тривалий термін (від 19 до 32 років).

Окрім цього, зафіксовано 37 помічників присяжних повірених: Баршевський В.В. (1885–1888 рр.), Рабинович Я.-К.Б. (1885–1888 рр.), Єльцен М.Ф. (1889–1891 рр.), Фрейдин В.А. (1889–1896 рр.), Камінер Б.І. (1893–1896 рр.), Зоценко М.В. (1899–1900 рр.), Селюк В.Ф. (1900–1904 рр.), Скугар-Скварський Д.М. (1901–1903 рр.), Пухтинський М.Д. (1901–1906 рр.), Черлунчакевич М.О. (1902–1910 рр.), Ковалевський М.П. (1902–1907 рр.), Савич М.З. (1903–1907 рр.), Марченко Л.Ю. (1903–1908 рр.), Іващенко В.С. (1903–1904 рр.), Віхман Л.М. (1903–1908 рр.), Сац Л.О. (1904–1905 рр.), Соколовський М.М. (1904–1914 рр.), Біляев В.А. (1904–1906 рр.), Павелко-Поволоцький С.Й. (1904–1913 рр.), Буштетт І.А. (1905–1914 рр.), Мачерет Х.А. (1905–1909 рр.), Турин О.І. (1905–1916 рр.), Ласкоронський М.А. (1906–1911 рр.), Тессен В.Г. (1906–1909 рр.), Месрович Л.Й. (1906–1910 рр.), Імшенецький М.К. (1906–1911 рр.), Дейкун А.І. (1907–1910 рр.), Соколовський Г.М. (1908–1910 рр.), Ковалевський Ю.Г. (1909–1911 рр.), Зорохович Д.Б. (1909–1910 рр.), Голембський Р.В. (1910–1913 рр.), Мокієвський-Зубок В.С. (1911–1914 рр.), Ковальський О.М. (1911–1914 рр.), Голіцин А.О. (1911–1916 рр.), Антоненко І.М. (1912–1916 рр.), Крещановський П.Г. (1912–1915 рр.), Цвєтаєв М.П. (1912–1915 рр.). З'ясовано, що помічники присяжного повіреного: Черлунчакевич М., Соколовський М., Павелко-Поволоцький С., Буштетт І., Турин О. найдовше пропрацювали на цій посаді – від 9 до 12 років.

Аналіз статистичних матеріалів дозволив виявити 14 чернігівських приватних повірених: Віхман С.М. (1885–1888 рр.), Сац О.М. (1885–1916 рр.), Базилевич О.П. (1885–1916 рр.), Фистуль Я.М. (1885–1888 рр.), Миклашевський М.М. (1887–1888 рр.), Пригородський П.І. (1887–1888 рр.), Лисянський М.Д. (1899–1900 рр.), Вербицький-Антіохов М.М. (1899–1916 рр.), Обуховський О.М. (1902–1916 рр.), Малюга П.О. (1904–1909 рр.), Плисецький К.С. (1908–1916 рр.), Рицлін І.М. (1908–1916 рр.), Білявський Г.І. (1911–1916 рр.), Пелехов В.І. (1912–1913 рр.). Як бачимо, Сац О., Базилевич О., Вербицький-Антіохов М. працювали тривалий час (від 17 до понад 30 років).

Доречно зазначити, що 14 службовців зробили успішний рух по кар'єрних сходах. Так, помічники присяжного повіреного через 1–7 років дослужилися до присяжного повіреного: Баршевський В., Віхман Л., Голембський Р., Іващенко В., Імшенецький М., Камінер Б., Ковалевський М., Ласкоронський М., Марченко Л., Савич М., Селюк В., Скугар-Скварський Д., Тессен В., Рабинович Я.

³ Календарь Черниговской губернии на 1886 г. Чернигов: Тип-я губернского правления, 1885. С. 281, 282; Календарь Черниговской губернии на 1887 г. ... 1886. С. 816, 817; ...на 1888 г. ... 1887. С. 232, 233; ...на 1890 г. ... 1889. С. 180–183; ...на 1891 г. ... 1890. С. 231–234; ...на 1892 г. ... 1891. С. 267, 269, 271; ...на 1893 г. ... 1892. С. 245, 246, 248; ...на 1894 г. ... 1893. С. 327, 329, 330; ...на 1895 г. ... 1894. С. 369, 467; ...на 1896 г. ... 1895. С. 377; ...на 1897 г. ... 1896. С. 13, 98, 119; ...на 1898 г. ... 1897. С. 13, 102, 124; ...на 1899 г. ... 1899. С. 14, 106, 129; ...на 1900 г. ... 1900. С. 14, 109, 133; ...на 1901 г. ... 1900. С. 15–16, 111, 136; ...на 1902 г. ... 1901. С. 17–18, 138, 168; ...на 1903 г. ... 1902. С. 18, 141, 173; ...на 1904 г. ... 1903. С. 18–19, 149, 184; ...на 1905 г. ... 1904. С. 17–18, 150, 184; ...на 1906 г. ... 1905. С. 17–18, 155, 188; ...на 1907 г. ... 1906. С. 20, 162–163, 198–199; ...на 1908 г. ... 1907. С. 20, 174, 213; ...на 1909 г. ... 1908. С. 20–21, 181, 221; ...на 1910 г. ... 1909. С. 20–21, 193, 236; ...на 1911 г. ... 1910. С. 22–23, 204, 251; ...на 1912 г. ... 1911. С. 22, 207–208, 255–256; ...на 1913 г. ... 1912. С. 23–24, 221–222, 271; ...на 1914 г. ... 1913. С. 25–26, 225–226, 278; ...на 1915 г. ... 1914. С. 26–27, 235–236, 289; ...на 1916 г. ... 1915. С. 26–27, 242, 296–297.

Протягом 1885–1915 рр. адвокатською діяльністю в Ніжині займався 52 особи. Аналіз статистичних матеріалів дозволив зафіксувати 31 присяжного повіреного: Коломійцев Є.Є. (1885–1888 рр.), Манцев М.М. (1885–1908 рр.), Шклярєвський Ф.С. (1885–1893 рр.), Гринєвський В.Т. (1885–1912 рр.), Піотровський Г.І. (1885–1997 рр.), Сериков-Антонович Д.І. (1885–1895 рр.), Дейкун І.Л. (1889–1899 рр.), Наказний П.Д. (1899–1916 рр.), Вікторов П.О. (1889–1890 рр.), Нечай-Грузевич Л.М. (1890–1901 рр.), Долгоруков І.Д. (1890–1916 рр.), Модзєлевський К.С. (1890–1916 рр.), Рабинович Я.-К.Б. (1893–1897 рр.), Кристаловський В.Є. (1896–1916 рр.), Єгерс С.В. (1897–1899 рр.), Кисилєвич Є.З. (1898–1913 рр.), Овсецовський К.І. (1898–1916 рр.), Карпенко-Логвинов В.М. (1899–1900 рр.), Петровський А.Ф. (1900–1901 рр.), Корнійчик-Сєваст'янов М.М. (1904–1916 рр.), Демидов М.В. (1907–1908 рр.), Довкгєло В.Ф. (1908–1916 рр.), Круковський Й.К. (1908–1916 рр.), Дарєвський С.С. (1909–1915 рр.), Литвинов С.П. (1911–1914 рр.), Лахневич М.П. (1912–1915 рр.), Марченко В.В. (1912–1916 рр.), Лапа К.П. (1913–1914 рр.), Лєсенко Д.В. (1913–1916 рр.), Будзилєвич В.Й. (1914–1916 рр.), Костєнецький Я.О. (1915–1916 рр.).

Усього на посаді помічника присяжного повіреного працювала 21 особа: Долгоруков І.Д. (1885–1890 рр.), Модзєлевський К.С. (1885–1890 рр.), Зимєлев Н.Б. (1885–1886 рр.), Нечай-Грузевич Л.М. (1885–1886 рр.), Кристаловський В.Є. (1891–1893 рр.), Корнійчик-Сєваст'янов М.М. (1903–1904 рр.), Крюковський Й.К. (1903–1908 рр.), Сендаровський П.А. (1904–1906 рр.), Дарєвський С.С. (1906–1909 рр.), Лапа К.П. (1908–1913 рр.), Марченко В.В. (1909–1912 рр.), Коновалов І.П. (1909–1916 рр.), Дейкун А.І. (1910–1912 рр.), Бардаков Л.Й. (1911–1916 рр.), Будзилєвич В.Й. (1913–1914 рр.), Артеменко І.П. (1914–1916 рр.), Бутков Ф.А. (1914–1916 рр.), Жила Л.П. (1914–1916 рр.), Попов Ф.Я. (1914–1916 рр.), Войташевський І.П. (1915–1916 рр.), Юницький М.Я. (1915–1916 рр.).

Окрім цього, зафіксовано 11 ніжинських приватних повірених: Окуньков М.Ф. (1885–1886 рр.), Шклярєвський Н.С. (1885–1888 рр.), Алексєєв П.Г. (1886–1916 рр.), Вікторов П.О. (1890–1891 рр.), Лисянський М.Д. (1903–1906 рр.), Шостка Д.І. (1905–1906 рр.), Ольшанський Л.Д. (1908–1912 рр.), Подгайний М.О. (1908–1910 рр.), Риль М.В. (1908–1916 рр.), Гецевич А.Ф. (1909–1916 рр.), Піжов К.Г. (1910–1916 рр.).

Систематизований аналіз інформації дозволив з'ясувати, що у Ніжині понад 20 років на посаді присяжного повіреного пропрацювали: Гринєвський В., Наказний П., Долгоруков І., Модзєлевський К., Кристаловський В.; приватного повіреного – Алексєєв П.

Опрацьований список дозволив виокремити 10 службовців, які зробили успішну кар'єру: із посади помічника присяжного повіреного на посаду присяжного повіреного: Будзилєвич В., Дарєвський С., Долгоруков І., Корнійчик-Сєваст'янов М., Кристаловський В., Круковський Й., Лапа К., Марченко В., Модзєлевський К., Нечай-Грузевич Л. Почергово адвокатського досвіду набував Вікторов П.: з 1889 р. на посаді присяжного повіреного, з 1890 р. – приватного повіреного.

Протягом 1885–1915 рр. інститут адвокатів у Стародубі представляла 31 особа.

На посаді присяжного повіреного виявлено 11 осіб: Успенський М.П. (1885–1916 рр.), Островський Й.Ф. (1885–1906 рр.), Кочєновський Ф.С. (1885–1914 рр.), Плєшко В.А. (1887–1907 рр.), Нєвядомський В.Й. (1890–1891 рр.), Кулябко-Корєцький Г.О. (1903–1906 рр.), Регирєр Я.С. (1904–1908 рр.), Гузи́ков О.М. (1905–1908 рр.), Оршаво-Орачевський Л.П. (1907–1916 рр.), Корєневський М.А. (1914–1916 рр.), Скиргєлло М.С. (1915–1916 рр.).

Окрім цього, зафіксовано 9 помічників присяжних повірених: Регирєр Я.С. (1889–1904 рр.), Дмитренко В.В. (1901–1903 рр.), Кулябко-Корєцький Г.О. (1901–1903 рр.), Оршаво-Орачевський Л.П. (1902–1907 рр.), Успенський М.М. (1908–1909 рр.), Корєневський М.А. (1908–1914 рр.), Плєшко М.В. (1912–1916 рр.), Андрєвський І.М. (1913–1916 рр.), Балтиданов П.С. (1915–1916 рр.).

Стародубськими приватними повіреними були: Пробєнко М.П. (1885–1916 рр.), Ломако Ф.Я. (1885–1886 рр.), Миклашевський М.І. (1885–1916 рр.), Боголюбцев А.І. (1885–1888 рр.), Рогович І.Д. (1885–1888 рр.), Дорндорф М.А. (1885–1887 рр.), Белофастов М.В. (1891–1892 рр.), Козинцев Ю.І. (1891–1916 рр.), Биков В.П. (1908–1916 рр.), Поручко М.В. (1908–1916 рр.), Білоус О.І. (1908–1916 рр.), Фрадкін М.З. (1908–1916 рр.), Давидович С.К. (1908–1916 рр.), Юрченко М.А. (1908–1916 рр.), Анбіндер С.М. (1908–1916 рр.).

Аналіз показав, що присяжні повірені Успенський М., Островський Й., Кочєновський Ф., Плєшко В., приватні повірені Пробєнко М., Козинцев Ю. пропрацювали в інституті адвокатури понад 20 років.

Кар'єрний рух виявлений у 4 осіб. Так, Кореневський М., Кулябко-Корецький Г., Оршава-Орачевський Л., Регирер Я. з посади помічника присяжного повіреного перейшли на посаду присяжного повіреного.

Аналіз статистичних матеріалів дозволив зафіксувати в Чернігівській губернії зміну не лише посад чиновників, а й локації їх роботи. Так, чернігівський помічник присяжного повіреного Дейкун А., приватний повірений Лисянський М., присяжний повірений Рабинович Я.-К.Б. переїздили до Ніжина на ті само посади. Натомість ніжинські присяжні повірені Карпенко-Логвинов В., Петровський А., Піотровський Г. – до Чернігова.

Доцільно зазначити, що за Календарями Чернігівської губернії можна простежити надані 38 працівникам інституту адвокатури чини. Так, у чині губернського секретаря (XII) були: Зданович В., Манцев М., Долгоруков І., Модзелевський К., Коченовський Ф., Скиргелло М., Зоценко М., Пригоровський П., Алексеев П., Пробенко М., Боголюбцев А., Білоус О.; у чині колезького секретаря (X) – Гриневський В., Сериков-Антонович Д., Успенський М., Кулябко-Корецький Г., Бардаков Л., Ломако Ф.; у чині титулярного радника (IX) – Коцеювський Л., Коломійцев Є., Шкляревський Ф., Наказний П., Довгело В., Островський Й., Гузиков О., Оршава-Орачевський Л., Попов Ф., Андреєвський І.; у чині колезького асесора (VIII) – Огієвський-Охоцький Я., Бялковський А., Лахневич М.; у чині надвірного радника (VII) – Окуньков М., Белофастов М.; у чині колезького радника (VI) – Теренецький-Климович Ф., Дейкун І., Петровський А.; у чині статського радника (V) – Карпенко-Логвинов В., Лисянський М.

У статистичних матеріалах в окремих випадках прописувалася соціальна приналежність адвокатів. Зафіксовано: Віхман С. – син купця, Сац О. – купець 2-ї гіл., міщанин та Обуховський О., Козинцев Ю., Фрадкін М., Анбіндер С. – міщани, Вербицький-Антохов М. – дворянин.

Окрім цього, кандидатами прав означені: Шраг І., Шугаєвський А., Кленус М., Піотровський Г., Плешко В., Регирер Я., Баршевський В., Фрейдін В., Рогович І., Миклашевський М. Виявлено: Каминер Б. закінчив курс юридичних наук Імператорського Харківського університету з дипломом 1 ступеня, Ходот В., Невядомський В., Рабинович Я.-К.Б. – дійсні студенти.

Цікаво, що у досліджуваних матеріалах є інформація про титули. Так, Селюк В., Базилевич О. мали титул спадкових почесних громадян, Фистуль Я. – особистого почесного громадянина.

Висновки. Згідно із положеннями судової реформи 1864 р., судовий процес ставав змагальним і було сформовано повнокровний інститут адвокатури. Головною вимогою для осіб, що бажали займатися адвокатською діяльністю, була наявність диплому та практики у відповідній сфері. Також законодавством Російської імперії достатньо вдало прописувалися повноваження присяжних і приватних повірених, що уможливило захист інтересів, як адвокатів, так і їхніх клієнтів. Важливим є те, що корпорація присяжних повірених контролювалася державою через Раду адвокатів відповідної судової палати.

Протягом 1885–1915 рр. адвокатська корпорація Чернігівської губернії була репрезентована 148 особами. У 29 випадках простежується кар'єрний рух посадовців зі зміною посади, у 7 – зі зміною місця роботи.

Доцільно зазначити, що за Календарями Чернігівської губернії можна простежити надані 38 працівникам інституту адвокатури чини, відповідно двоє мали V чин.

Поодинокі дані з календарів дозволяють припустити, що більшість представників адвокатської корпорації були представлені особами, які репрезентували дворянську та міщанську страту, були почесними громадянами.

References

Butko, S. (2012). Piaty shrahivski chytannia u Chernihovi [Fifth Shrahiv readings in Chernihiv]. *Kraieznavstvo – Local history*, 4, P. 201–202.

Demchenko, T., Yasnovska, L. (2022). Illia Shrah yak lider derzhavotvorchykh protsesiv na Chernihivshchyni 1917 r. [Illia Shrah as the leader of state-forming processes in Chernihiv region in 1917]. Chernihiv, Ukraine.

Hrytsenko A., Chumachenko O., Prokopchuk V. (2023). Miski suddi Chernihivskoi hubernii za 1892–1912 rr. U svitli statystychnykh materialiv [City judges of the Chernihiv province for 1892–1912. In the light of statistical materials].

Minchenko, M. (2016). Advokatura mista Chernihova 1885–1915 rr. [Chernihiv bar association 1885–1915]. Poltava, Ukraine.

Minchenko, M. (2021). Advokatura povitiv Chernihivskoi hubernii 1885–1914 rr.: sotsialno-profesiyni yzriv [Bar of the districts of Chernihiv province 1885–1914: socio-professional section]. Hlukhiv, Ukraine.

Курок Олександр Іванович – доктор історичних наук, професор, ректор, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Kurok Oleksandr – doctor of historical sciences, professor, rector, O. Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Ukraine, 41400).
E-mail: kurok1955@gmail.com

Гриценко Андрій Петрович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Hrytsenko Andriy – doctor of pedagogical sciences, docent, the head of department of history, law and teaching methods, O. Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Ukraine, 41400).
E-mail: metodistAndre@gmail.com

Чумаченко Олена Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання, директор Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Chumachenko Olena – candidate of historical sciences, associate professor of the department of history, jurisprudence and teaching methods, director of the Educational and research institute of philology and history of O. Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Ukraine, 41400).
E-mail: jasminel@ukr.net

THE ADVOCATE INSTITUTE OF CHERNIHIV PROVINCE 1885–1915: SOCIAL AND PROFESSIONAL PORTRAIT

The Judicial reform of 1864 is one of the most crucial events in the history of the development of justice in the Russian empire. Planned reorganizations aimed at fundamentally changing the judicial system and ensuring the accessibility of the court to citizens and strengthening the judges' independence. In the context of innovations, the advocate institute was formed.

The purpose of the research is to outline selection conditions and reconstruct the socio-professional and collective portrait of sworn attorneys, assistant sworn attorneys, private attorneys of the Chernihiv province for 1885–1915, their professional biography based on statistical materials. The research methodology is based on the principles of historicism, objectivity, analysis, induction, and comparative.

Conclusions. According to the provisions of the Judicial reform of 1864, the judicial process became adversarial and a full-fledged advocacy institute was formed. The main requirement for persons, who wished to practice law, was a diploma and practice in the relevant field. Also, the legislation of the Russian empire quite successfully prescribed powers of jurors and private attorneys, which made it possible to protect interests of both lawyers and their clients. It is important that the corporation of sworn attorneys was controlled by the state through the Bar council of the respective court chamber.

From 1885 to 1915, the attorney corporation of the Chernihiv province was represented by 148 persons. In 29 cases, the officials' career movement can be traced with a change of position and in 7 cases with a change of work place.

It should be noted that according to Calendars of the Chernihiv province, it was possible to trace ranks of 38 employees of the advocacy institute, two of whom had the V rank.

Some data from calendars give us background to suggest that the most of representatives of the lawyer corporation were represented by members of the nobility and middle class and were honourable citizens.

Key words: Russian empire, Chernihiv province, sworn attorneys, sworn attorney assistants, private attorneys, professional biography, social and professional portrait, collective portrait.

Дата подання: 4 вересня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 18 грудня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Курок, О., Гриценко, А., Чумаченко, О. Інститут адвокатури Чернігівської губернії 1885–1915 років: соціально-професійний портрет. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 35–40 DOI: 10.58407/litopis.230605.

Цитування за стандартом APA

Kurok, O., Hrytsenko, A., Chumachenko, O. (2023). Instytut advokatury Chernihivskoi hubernii 1885–1915 rokiv: sotsialno-profesiiniy portret [The advocate institute of Chernihiv province 1885–1915: social and professional portrait]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 35–40. DOI: 10.58407/litopis.230605.

